

de voorouders zijn genoemd — en dat bovendien de bevindingen van die genealoog in een kader weet te plaatsen. Waarmee gezegd is, dat Van Stratum de andere doelstellingen grandioos heeft gehaald.

Paul Brusse

MIDDELEEUWEN

J. W. J. Burgers, ed., *Rijmkroniek van Holland (366-1305) door een anonieme auteur en Melis Stoke* (Rijks geschiedkundige publicatiën, Grote serie CCLI; Den Haag: Instituut voor Nederlandse geschiedenis, 2004, xxxvii + 564 blz., € 50,-, ISBN 90 5216 136 4). M. S. Polak, E. C. Dijkhof, met medewerking van V. Paquay en H. van Engen, ed., *Oorkondenboek van de abdij Kloosterrade 1108-1381* (Rijks geschiedkundige publicatiën; Den Haag: Instituut voor Nederlandse geschiedenis, 2004, xxxiii + 467 blz., € 50,-, ISBN 90 5216 137 2).

Met de ontsluiting van twee heel verschillende bronnen, een historiografische en een diplomatische, levert het Instituut voor Nederlandse geschiedenis opnieuw een belangrijke bijdrage aan de medievistiek. Na het verschijnen van het laatste deel van het *Oorkondenboek van Gelre en Zutphen* in 2003, is nu de beurt aan het oorkondenbestand van één enkele instelling, de Zuid-Limburgse abdij Kloosterrade ofwel Rolduc. De editie omvat oorkonden en brieven betreffende de abdij uit de periode 1108-1381. Een veronderstelde wijziging in de manier van administreren, waarbij registers de centrale rol kregen, moet de einddatum legitimeren. Zoals iedere afbakening is ook deze aanvechtbaar. Immers, de oorkonden zijn niet uitgegeven vanwege hun belang toentertijd voor het klooster, maar omdat ze hedentendage belangwekkend zijn als bron voor het verleden. De editie omvat verschillende niet eerder uitgegeven stukken en beslecht de discussie over de echtheid van een groot aantal. De meeste akten betreffen het goederenbezit van de abdij en zijn uit het eigen kloosterarchief afkomstig. Ze zijn aangevuld met stukken die elders bewaard worden. In een bijlage is bovendien een lijst van inkomsten en goederen, het zogenoemde 'cijnsregister' (samengesteld tussen 1225 en 1253), uitgegeven. Van het aantal vermeende *falsa*, veertien uit twintig twaalfde-eeuwse oorkonden in de visie van O. Oppermann (1920, 1922), en éénendertig uit zeventig voor de periode 1101-1262 volgens P. C. Boeren (1949), zijn volgens de bewerkers slechts twee inderdaad onecht (nr. 14 en 20). In de inleiding wordt hierop slechts kort ingegaan, maar per uitgegeven tekst worden de eerder gevoerde discussies over de echtheid uitvoerig weergegeven. De bewerkers laten weinig heel van de reputatie en de werkwijze van de twee geleerden. Dit gebeurt niet voor het eerst en men kan zich afvragen of inmiddels niet voldoende met Oppermanns methodiek is afgerekend en of het werkelijk nodig is nog steeds serieus op de door hem en zijn volgelingen aangevoerde argumenten in te gaan. (Zie voor een overzicht: J. Burgers, M. Mostert, 'Oorkondenvervalsing in Holland?', *Holland*, XXXV (2003) iii, 134-151, aldaar 139-145.) Waarmee niet gezegd zij dat echtheidsonderzoek overbodig is.

Het gaat hier om een traditionele editie die alle gebruikelijke informatie bevat. Afgaande op de woorden van de voorzitter van het ING, D. E. H. de Boer, uitgesproken bij de presentatie van het digitale oorkondenboek van Groningen en Drenthe (www.cartago.nl), is dit één van de laatste

oorkondenboeken dat nog in druk verschijnt. De toekomst is aan databanken waarin foto's worden opgenomen van de originelen die alle aspecten van de stukken laten zien, vergezeld van regesten, transcripties en vertalingen, te ontsluiten met verschillende zoekstrategieën. De voordelen hiervan zijn inmiddels voldoende bekend: flexibiliteit, zoekmogelijkheden, het sparen van de originelen, toegankelijkheid en lagere kosten. De voordelen worden echter niet altijd optimaal benut. Het streven is dikwijls om op het internet elektronische bestanden vrij en gratis beschikbaar te stellen. Hiervoor worden fondsen geworven voor de aanmaakkosten, maar structurele middelen, vooral voor het inhoudelijke beheer ontbreken. Ook kunnen commerciële uitgevers worden ingeschakeld waarbij het technische beheer is gewaarborgd en met geregelde updates de inhoud wordt geactualiseerd. Deze laatste elektronische bestanden zijn relatief kostbaar in aanschaf (koop of abonnement). In de huidige situatie zijn daarom niet alle digitale bestanden waarover een bibliotheek beschikt zomaar door de houders van een bibliotheekpas te raadplegen. Een papieren publikatie is dat doorgaans wel. Daarnaast biedt een boek een snel overzicht van de inhoud, terwijl een databank veel vraagt van de zoekvaardigheden van de gebruiker. Een gevaar is bovendien dat bij het samenstellen van de databank de nadruk op de presentatie van het materiaal komt te liggen en de uitgever naar de achtergrond verdwijnt. De uitgever onderzoekt ontstaan en ontwikkeling van een tekst, bepaalt de waarde ervan en stelt de best mogelijke tekst vast. Hij/zij stelt de kennis beschikbaar die nodig is om de teksten op verantwoorde wijze te gebruiken. Of alle informatie die de bewerkers van de oorkonden van Kloosterrade in hun editie verschaffen overzichtelijk in een digitaal bestand kan worden ondergebracht staat te bezien.

Een ideale combinatie lijkt te zijn gevonden bij de editie van de *Rijmkroniek*: een studie-editie in boekvorm samen met een facsimile-editie en diplomatische transcripties van alle tekstgetuigen op het internet (www.inghist.nl). De papieren editie is bestemd voor gebruikers van de kroniek als bron en andere in de inhoud geïnteresseerden. De *Rijmkroniek* is één van de belangrijkste bronnen voor zowel de geschiedenis als de letterkunde van het dertiende-eeuwse Holland. Het oudste deel, door een anonymus geschreven in 1280-1282, is één van de eerste in het Middelnederlands geschreven geschiedwerken. In het begin van de veertiende eeuw schreef Melis Stoke, werkzaam op de kanselarij van Jan II, graaf van Holland, in twee fasen (1301-1302 en ca. 1305) een vervolg op de kroniek. In de jaren 1311-1314 bewerkte hij vermoedelijk het geheel tot een nieuwe versie (14197 verzen). De invloed van de *Rijmkroniek* op de latere historiografie van Holland staat buiten kijf, maar de omvang ervan is onduidelijk, omdat de laatmiddeleeuwse geschiedschrijving nog onvoldoende is onderzocht. In de editie zijn beide versies naast elkaar weergegeven. Alleen al de ontrafeling van de ontstaansgeschiedenis en het auteurschap rechtvaardigen deze nieuwe editie, voorzien van een selectief kritisch apparaat, en uitgebreide woordverklarende en tekstverklarende commentaren. De inleiding is zeer beknopt en vermeldt uitsluitend de conclusies van Burgers' in 1999 gepubliceerde studie naar de kroniek en enkele aanvullingen hierop. (Zie J. W. J. Burgers, *De rijmkroniek van Holland en zijn auteurs* (Hilversum, 1999). Voor begrip van de tekstoverlevering en inzicht in de vaststelling van de tekst is deze excellente studie onmisbaar.

De diplomatische editie is bedoeld voor specialistisch onderzoek en voorzien van paleografisch-kritisch commentaar. Deze is zowel in TEI (text encoding initiative) als in textformat beschikbaar en te downloaden. De facsimile-editie biedt controlemogelijkheden en neemt voor de onderzoeker de noodzaak weg ook het origineel ter hand te nemen. Deze edities

presenteren het materiaal en vormen zo een aanvulling op de studie-editie, waarin de uitgever op basis hiervan een zo goed mogelijke tekst presenteert, die weer ten grondslag kan liggen aan vele soorten onderzoek. Juist omdat de eerder genoemde studie van Burgers in boekvorm voorhanden is, had ook de studie-editie elektronisch gepubliceerd kunnen worden. Aangezien het aangenamer is van papier te lezen dan van het scherm, zou dit waarschijnlijk tot veel milieu-onvriendelijk geprint leiden. De keuze voor verschillende media lijkt mij dus toe te juichen.

Renée Nip

A. Barlandus, *De Kroniek van de hertogen van Brabant door Adrianus Barlandus. Vertaling, inleiding en voortzetting*, A.-J. Bijsterveld, ed. ('s-Hertogenbosch: Adr. Heinen, Stichting Archeologie, bouwhistorie en cultuur, 2004, 320 blz., ISBN 90 70706 73 3).

In 1526 verscheen de *Rerum gestarum a Brabantiae ducibus historia* van Adrianus Barlandus. Hij beschreef in dit werk de geschiedenis van het hertogdom Brabant vanaf Pepijn I in de achtste eeuw tot en met Karel V van Habsburg, die in genoemd jaar de hertogstiel bezat. De ordening door middel van regeringsjaren van vorsten was sinds de dertiende eeuw gebruikelijk in de Brabantse historiografie, maar toch brak Barlandus op een aantal punten met de traditie. Hij sloeg namelijk de hertogen van Lotharingen en de graven van Leuven en Brussel over, omdat hij de bronnen over deze vorsten onbetrouwbaar achtte. Barlandus creëerde zodoende een 'gat' van 840 tot 1095 in zijn verhaal. Bovendien gaf hij zijn kroniek een moraliserend karakter door veel aandacht te schenken aan het karakter en de voorbeeldige daden van de hertogen, wat voordien evenmin gangbaar was.

De onderhavige uitgave bevat een vertaling van deze uitzonderlijke kroniek van Barlandus door Michiel Verweij en twee toevoegingen. Arnoud-Jan Bijsterveld geeft een opsomming van de weggelaten hertogen van Lotharingen en de graven van Leuven en Brussel. Luc Duerloo beschrijft alle hertogen vanaf Filips II tot Filip van België, want de kroonprins draagt formeel de titel hertog van Brabant. Deze 'nieuwe versie' van de kroniek in drie delen wordt voorafgegaan door een inleiding van Sjoerd Bijker en Robert Stein over de geschiedschrijving van Brabant tot in de zestiende eeuw, met uiteraard alle aandacht voor Barlandus en zijn *Rerum gestarum*. Tevens bevat de uitgave een beschrijving van de hertogenbeelden op de Sint Jan in 's-Hertogenbosch van de hand van Harry Boekwijt en Ronald Glaudemans. Zij geven met name allerlei bijzonderheden over de 'reconstructie' van deze beelden van Jan Mosmans in het begin van de twintigste eeuw. Het boek is rijk geïllustreerd met portretten en beelden van de hertogen van Brabant uit hun eigen tijd of die uit latere eeuwen.

Met zoveel bestanddelen is het belang van deze uitgave voor de hedendaagse wetenschapper lastig aan te geven. Centraal moet de vertaling van de kroniek van Barlandus staan, want dit werk is immers nooit eerder in moderne vorm uitgegeven. De aanvullingen op de kroniek voor 840-1095 en 1526-heden laat ik buiten beschouwing: het zijn korte biografieën gebaseerd op bekende gegevens uit de historische literatuur. Het stuk over de beelden van de Sint Jan is beduidend interessanter, want hier worden wel nieuwe gegevens gepresenteerd.

presenteren het materiaal en vormen zo een aanvulling op de studie-editie, waarin de uitgever op basis hiervan een zo goed mogelijke tekst presenteert, die weer ten grondslag kan liggen aan vele soorten onderzoek. Juist omdat de eerder genoemde studie van Burgers in boekvorm voorhanden is, had ook de studie-editie elektronisch gepubliceerd kunnen worden. Aangezien het aangenamer is van papier te lezen dan van het scherm, zou dit waarschijnlijk tot veel milieu-onvriendelijk geprint leiden. De keuze voor verschillende media lijkt mij dus toe te juichen.

Renée Nip

A. Barlandus, *De Kroniek van de hertogen van Brabant door Adrianus Barlandus. Vertaling, inleiding en voortzetting*, A.-J. Bijsterveld, ed. ('s-Hertogenbosch: Adr. Heinen, Stichting Archeologie, bouwhistorie en cultuur, 2004, 320 blz., ISBN 90 70706 73 3).

In 1526 verscheen de *Rerum gestarum a Brabantiae ducibus historia* van Adrianus Barlandus. Hij beschreef in dit werk de geschiedenis van het hertogdom Brabant vanaf Pepijn I in de achtste eeuw tot en met Karel V van Habsburg, die in genoemd jaar de hertogstiel bezat. De ordening door middel van regeringsjaren van vorsten was sinds de dertiende eeuw gebruikelijk in de Brabantse historiografie, maar toch brak Barlandus op een aantal punten met de traditie. Hij sloeg namelijk de hertogen van Lotharingen en de graven van Leuven en Brussel over, omdat hij de bronnen over deze vorsten onbetrouwbaar achtte. Barlandus creëerde zodoende een 'gat' van 840 tot 1095 in zijn verhaal. Bovendien gaf hij zijn kroniek een moraliserend karakter door veel aandacht te schenken aan het karakter en de voorbeeldige daden van de hertogen, wat voordien evenmin gangbaar was.

De onderhavige uitgave bevat een vertaling van deze uitzonderlijke kroniek van Barlandus door Michiel Verweij en twee toevoegingen. Arnoud-Jan Bijsterveld geeft een opsomming van de weggelaten hertogen van Lotharingen en de graven van Leuven en Brussel. Luc Duerloo beschrijft alle hertogen vanaf Filips II tot Filip van België, want de kroonprins draagt formeel de titel hertog van Brabant. Deze 'nieuwe versie' van de kroniek in drie delen wordt voorafgegaan door een inleiding van Sjoerd Bijker en Robert Stein over de geschiedschrijving van Brabant tot in de zestiende eeuw, met uiteraard alle aandacht voor Barlandus en zijn *Rerum gestarum*. Tevens bevat de uitgave een beschrijving van de hertogenbeelden op de Sint Jan in 's-Hertogenbosch van de hand van Harry Boekwijt en Ronald Glaudemans. Zij geven met name allerlei bijzonderheden over de 'reconstructie' van deze beelden van Jan Mosmans in het begin van de twintigste eeuw. Het boek is rijk geïllustreerd met portretten en beelden van de hertogen van Brabant uit hun eigen tijd of die uit latere eeuwen.

Met zoveel bestanddelen is het belang van deze uitgave voor de hedendaagse wetenschapper lastig aan te geven. Centraal moet de vertaling van de kroniek van Barlandus staan, want dit werk is immers nooit eerder in moderne vorm uitgegeven. De aanvullingen op de kroniek voor 840-1095 en 1526-heden laat ik buiten beschouwing: het zijn korte biografieën gebaseerd op bekende gegevens uit de historische literatuur. Het stuk over de beelden van de Sint Jan is beduidend interessanter, want hier worden wel nieuwe gegevens gepresenteerd.